

BOSHLANG‘ICH SINIF O‘QUVCHILARIDA TAHLILIIY KO‘NIKMALARNI SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI

Bo‘tayeve Marjona Alisher qizi

*NavDU Ta‘lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
(boshlang‘ich ta‘lim yo‘nalishi) 1-bosqich magistranti*

e-mail: marjonabutayeve4@gmail.com

Dilmurodova Maftuna Sherzod qizi

e-mail: maftunadilmurodova97@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida tahliliy ko‘nikmalarni shakllantirishning nazariy asoslari yoritilgan. Tahliliy fikrlashning mohiyati, uning ta‘lim jarayonidagi o‘rni hamda o‘quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olgan holda rivojlantirish usullari tahlil qilingan. Shuningdek, pedagogik va psixologik yondashuvlar asosida tahliliy ko‘nikmalarni shakllantirishning samarali yo‘llari ko‘rsatib berilgan.

Kalit so‘zlar: tahliliy ko‘nikma, boshlang‘ich ta‘lim, fikrlash, pedagogik yondashuv, rivojlantirish

Аннотация: В данной работе рассматриваются теоретические основы формирования аналитических навыков у учащихся начальных классов. Раскрывается сущность аналитического мышления, его роль в образовательном процессе, а также методы его развития с учетом индивидуальных особенностей учеников. Особое внимание уделено педагогическим и психологическим подходам к формированию аналитических навыков.

Ключевые слова: аналитические навыки, начальное образование, мышление, педагогический подход, развитие

Annotation: This article discusses the theoretical foundations of developing analytical skills in primary school students. It explores the nature of analytical thinking, its role in the educational process, and methods for its development considering individual learner characteristics. The study also highlights effective pedagogical and psychological approaches to fostering analytical skills.

Keywords: analytical skills, primary education, thinking, pedagogical approach, development.

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida tahliliy ko‘nikmalarni shakllantirish — axborotni ajratish, taqqoslash, umumlashtirish va sabab-oqibat bog‘lanishlarini aniqlash qobiliyatlarini rivojlantirishdir. Nazariy asoslar pedagogik-psixologik yondashuvlarga, faoliyatli yondashuvga va zamonaviy didaktik tamoyillarga tayanadi. Bu jarayon tanqidiy tafakkur, muammoli ta‘lim va o‘yin texnologiyalari orqali amalga oshiriladi. Tahliliy ko‘nikma – bu o‘quvchining ma‘lumotlarni qismlarga ajratish, solishtirish, sabab-oqibat aloqalarini aniqlash, umumlashtirish va xulosa chiqarish qobiliyatidir. Bu ko‘nikma mantiqiy fikrlashning asosiy

komponentlaridan biridir. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida tahliliy ko'nikmalarni shakllantirishning nazariy asoslari

Boshlang'ich ta'lim tizimi o'quvchilarning shaxs sifatida shakllanishida muhim bosqich hisoblanadi. Aynan shu davrda bolalarda fikrlash, kuzatish, solishtirish, umumlashtirish va xulosa chiqarish kabi tahliliy ko'nikmalar rivojlanadi. Tahliliy ko'nikmalar – bu o'quvchining ma'lumotni chuqur anglab, uni qismlarga ajratib o'rganishi, o'zaro bog'liqliklarni aniqlashi va mustaqil xulosalar chiqarish qobiliyatidir.

Tahliliy ko'nikmalarni shakllantirish nazariy jihatdan pedagogika va psixologiya fanlari bilan chambarchas bog'liqdir. Bu borada Lev Vygotsky, Jean Piaget va John Dewey kabi olimlarning qarashlari muhim ahamiyat kasb etadi. Xususan, Vygotskiy o'zining “yaqin rivojlanish zonasi” nazariyasida bolalar bilimni kattalar va tengdoshlar yordamida o'zlashtirish jarayonida tahliliy fikrlashni rivojlantirishini ta'kidlaydi. Piaget esa bolalarning tafakkur bosqichma-bosqich rivojlanishini asoslab, boshlang'ich sinf o'quvchilari aniq-operatsion fikrlash bosqichida bo'lishini ko'rsatadi. Bu bosqichda ular real predmetlar va hodisalar orqali tahlil qilishni o'rganadilar.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida tahliliy ko'nikmalarni shakllantirish quyidagi asosiy nazariy tamoyillarga tayanadi:

Birinchidan, faollik tamoyili. O'quvchi bilimni tayyor holda emas, balki faol izlanish orqali egallashi kerak. Bu jarayonda savol-javob, muammoli vaziyatlar, tajriba va kuzatishlar muhim rol o'ynaydi.

Ikkinchidan, tizimlilik va izchillik tamoyili. Tahliliy ko'nikmalar oddiydan murakkabga qarab bosqichma-bosqich rivojlantiriladi. Masalan, dastlab predmetlarni taqqoslash, keyin esa sabab-oqibat bog'liqliklarini aniqlash o'rgatiladi.

Uchinchidan, individuallashtirish tamoyili. Har bir o'quvchining qobiliyati, qiziqishi va rivojlanish darajasi turlicha bo'lganligi sababli, ularga individual yondashuv talab etiladi.

To'rtinchidan, vizuallik (ko'rgazmalilik) tamoyili. Boshlang'ich sinf o'quvchilari ko'proq ko'rish va amaliy faoliyat orqali o'rganadilar. Shuning uchun diagramma, rasm, jadval va modellar orqali tahliliy fikrlashni rivojlantirish samarali hisoblanadi.

Tahliliy ko'nikmalarni rivojlantirishda o'qitish metodlari ham muhim o'rin tutadi. Muammoli o'qitish, interfaol metodlar, klaster, “Aqliy hujum”, Venn diagrammasi kabi usullar o'quvchilarning mustaqil fikrlashini faollashtiradi. Ayniqsa, savol berish texnologiyasi katta ahamiyatga ega. O'qituvchi tomonidan beriladigan “Nima uchun?”, “Qanday?”, “Agar shunday bo'lsa nima bo'ladi?” kabi savollar o'quvchini chuqur fikrlashga undaydi.

Boshlang'ich sinflarda fanlararo integratsiya ham tahliliy ko'nikmalarni shakllantirishda samarali vosita hisoblanadi. Masalan, matematika darsida masalalarni tahlil qilish, ona tili darsida matn ustida ishlash, tabiatshunoslik darslarida kuzatish va tajribalar o'tkazish orqali o'quvchilarning tahliliy fikrlashi rivojlanadi.

Shuningdek, zamonaviy ta'limda axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish ham katta imkoniyatlar yaratadi. Multimediali taqdimotlar, interaktiv o'yinlar va onlayn platformalar orqali o'quvchilar mustaqil tahlil qilishga o'rganadilar.

Xulosa qilib aytganda, boshlang'ich sinf o'quvchilarida tahliliy ko'nikmalarni shakllantirish murakkab, ammo zarur jarayon bo'lib, u ilmiy asoslangan pedagogik yondashuvni talab etadi. Bu ko'nikmalar o'quvchilarning keyingi ta'lim bosqichlarida muvaffaqiyatli o'qishi, mustaqil fikrlashi va hayotiy muammolarni hal qila olishida muhim ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Lev Vygotsky. Pedagogik psixologiya. – Moskva: Pedagogika, 1991.
2. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi. Boshlang'ich ta'lim davlat ta'lim standarti. – Toshkent, 2021.
3. O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi. Pedagogika nazariyasi va tarixi. – Toshkent: O'qituvchi, 2018.
4. N. Saidahmedov. Pedagogik mahorat va innovatsion texnologiyalar. – Toshkent: Fan, 2016.
5. B. Qodirov. Umumiy pedagogika. – Toshkent: O'qituvchi, 2014.
6. M. Ochilov. Yangi pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: Fan, 2017.